

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Кафедра Теорії спорту та фізичної культури

Задорожна О.Р.

ЛЕКЦІЯ

на тему **«ІСТОРІЯ СТВОРЕННЯ ВСЕСВІТНЬОГО
АНТИДОПІНГОВОГО АГЕНТСТВА ТА НАПРЯМИ ЙОГО
ДІЯЛЬНОСТІ»**

з дисципліни
«ОСНОВИ АНТИДОПІНГОВОГО КОНТРОЛЮ У СПОРТІ»

для студентів за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт
ХІ-й с. (денна форма навчання), ХІІІ-й с. (заочна форма навчання)

ЛЬВІВ - 2018

Тема 3. Історія створення Всесвітнього антидопінгового агентства та напрями його діяльності

1. Боротьба МОК з використанням допінгу.
2. Створення Всесвітнього антидопінгового агентства.
3. Структура та напрями діяльності ВАДА.
4. Історія створення Всесвітнього антидопінгового кодексу.
5. Мета, сфера застосування та структура Всесвітнього антидопінгового кодексу

1.Боротьба МОК з використанням допінгу.

До приходу на посаду президента МОК Хуана Антоніо Самаранча у 1980 р. боротьба із вживанням допінгу в олімпійському спорті проводилася, але не була систематичною. П'ятий президент МОК Е. Брендедж та шостий президент МОК М. Кілланін усвідомлювали наявність допінгової проблеми, але не вважали її першочерговою. Медична комісія МОК, яку на той час очолював Александр де Мерод, приймала відповідні міри, але засоби для боротьби виділялися дуже обмежені.

Активна позиція МОК в 80-х роках ХХ ст. була широко підтримана світовим спортивним співтовариством. Відзначалися випадки, коли боротьба за чистоту спорту ставилася вище спортивних інтересів. Американська плавчиха Мейер завоювала три золоті медалі на відбірковому чемпіонаті США перед Іграми Олімпіади в Сеулі, але під час перевірки у неї виявили сліди стероїдів і спортсменка була дискваліфікована. Цей випадок став надбанням усього світу, що стало відображенням турботи федерації за чистоту репутації своїх спортсменів. Такі ж приклади можна взяти з досвіду роботи федерацій важкої атлетики Канади і Швеції. Своє ставлення до проблеми застосування допінгу наочно продемонструвало і керівництво спорту СРСР, коли в середині 80-х років два радянських важкоатлета в Канаді були спіймані на місці злочину і звинувачені в розповсюдженні допінгу. Спортсменів дискваліфікували. Справа набула широкого суспільного резонансу, його матеріали широко використовувалися в виховній роботі зі спортсменами. У той же час інтенсивна комерціалізація і політизація олімпійського спорту стимулювала представників багатьох країн до застосування заборонених препаратів, пошуку способів приховування такого застосування. З'явилися підозри в системному застосуванні заборонених препаратів і засобів їх маскуванню командами окремих країн, видів спорту в цілому. Особливо великі були підозри щодо спорту НДР, а серед видів спорту найбільш ураженою допінгом виявилася важка атлетика.

Поширення допінгу в олімпійському спорті перетворилося в найгострішу проблему, відсунувши на другий план багато інших протиріч. «Приймати допінг – значить померти. Померти фізіологічно при появі незворотних аномальних процесів в організмі. Померти фізично, як показали трагічні факти останніх років. І померти духовно, інтелектуально, погоджуючись шахраювати, визнаючи своє безсилля або недолік волі чесно використовувати власні

можливості або зробити зусилля, щоб їх перевершити. Нарешті, померти морально, фактично поставивши себе поза рамками тих правил поведінки, яких вимагає гуманне суспільство », - заявив президент МОК Х.А. Самаранч на 94-й сесії МОК, що відбулася в 1988 р. напередодні відкриття Ігор XXIV Олімпіади в Сеулі. Саме на цих Іграх вибухнули найбільш резонансні скандали, пов'язані із застосуванням допінгу: дискваліфікація канадського спринтера Бена Джонсона, групи важкоатлетів Болгарії і демонстративний від'їзд з Сеула всієї команди болгарських важкоатлетів, неофіційна інформація про значно більшу кількість позитивних проб у порівнянні з офіційно оголошеною та ін. Будучи серйозно стурбованим станом справ з допінгом і відсутністю реальних досягнень в боротьбі з його поширенням в спорті, на початку 90-х років МОК пішов шляхом збільшення фінансування антидопінгової діяльності та подальшого посилення санкцій. Однак реальних результатів це не принесло. Досягнення антидопінгової системи в 90-х рр. XX ст. виявилися значно скромнішими в порівнянні з діяльністю людей, що впроваджували різні допінгові речовини і методи в олімпійський спорт. Випадки виявлення застосування допінгу були рідкістю. У той же час непрямі дані, численні матеріали засобів масової інформації, висловлювання експертів, самих спортсменів, їх тренерів і лікарів свідчили про те, що боротьба з допінгом не принесла жодних позитивних результатів. Більш того, це негативне явище поширилося, а в окремих видах спорту набуло масового характеру. Почала проглядатися і незацікавленість міжнародних і національних федерацій у виявленні випадків застосування допінгу, особливо видатними спортсменами.

У другій половині 90-х рр. фахівцями спорту, представниками ділових кіл, засобів масової інформації була піддана обґрунтованій критиці сама концепція МОК боротьби з допінгом як недостатньо обґрунтована та із прорахунками, не кажучи вже про практику діяльності антидопінгових лабораторій, які, будучи покликаними боротися за чистоту і дотримання морально-етичних принципів у спорті, своєю діяльністю явили багато прикладів протилежного змісту. Мали місце випадки, коли санкції проти допінгу викликали питання не тільки у громадськості, а й стали оскаржуватися в цивільних судах. Зокрема, досить обґрунтовано були піддані критиці все три основних аргументи, які лежать в основі концепції боротьби з допінгом: 1) застосування допінгу неприпустимо з морально-етичних причин в зв'язку з тим, що він заборонений; 2) допінг дає односторонню перевагу спортсменам над суперниками, які не застосовують допінг; 3) заборона на застосування допінгу обумовлена турботою про здоров'я спортсмена.

Кожен з цих аргументів видається цілком обґрунтованим і не викликає сумнівів. Однак це може мати місце лише в тому випадку, коли практична діяльність має строгі наукові підстави. Природно, що засоби, заборонені до застосування, абсолютно неприпустимо використовувати в спорті ні з морально-етичної, ні з правової точки зору. І в цьому плані сумнівів бути не повинно. Однак, як справедливо стверджували багато фахівців, ця теза не викликає сумнівів лише в тому випадку, якщо доведено обґрунтованість з морально-етичних, правових, медичних та спортивно-технологічних позицій

самого факту заборони величезної кількості загальнодоступних, широко поширених і в багатьох випадках гостро необхідних для спортсмена в інтересах його здоров'я і підготовки препаратів і методів. На жаль, тут виникають не тільки сумніви, але і є серйозні наукові підстави стверджувати, що в багатьох випадках практика антидопінгової діяльності зневажає законні права спортсменів, суперечить принципам спортивної підготовки, позбавляє спортсмена повноцінного медичної захисту.

Не витримує критики і теза щодо заборони засобів і методів в зв'язку з тим, що вони дають спортсменам односторонню перевагу над суперниками. Ці засоби є відображенням досягнень науково-технічного прогресу, і в усіх випадках, де однозначно є їх позитивний вплив на спортивні результати і відсутні медичні протипоказання, їх застосування є виправданим. Сьогоднішній спорт вищих досягнень є ареною для впровадження найпередовіших досягнень науки. Спортивна форма, інвентар, тренажери, діагностик-керуючі системи, харчові добавки, відновлювальні засоби, фармакологічні препарати та багато іншого при правильному застосуванні здатне принести і приносить односторонню перевагу одним спортсменам над іншими. Кожен великий спортивний захід дає безліч прикладів того, що спортсмени, які застосували новинки, надані наукою, отримують переваги над конкурентами. Це природний процес, характерний для будь-якої сфери діяльності, тому аргумент, згідно з яким спортсмен, який приймає заборонені препарати, отримує односторонню перевагу, є надуманим. Таку перевагу може отримати і спортсмен, який застосовує дозволені препарати, нові ефективні конструкції лиж, велосипедів, бобів, саней, човнів та ін.

Безліч видатних досягнень останніх років забезпечувалося застосуванням речовин, які спочатку були дозволені, а потім заборонені. Водночас список заборонених речовин і методів давно вийшов за межі, яких було необхідно дотримуватись в інтересах здоров'я спортсменів. Він позбавив спортсменів можливості використовувати багато передових досягнень медицини в профілактичних і лікувальних цілях, не кажучи вже про стимуляцію ефективності процесу підготовки. В цьому відношенні спортсмени виявилися представниками єдиної з екстремальних професій, хто позбавлений права на захист свого здоров'я ефективними фармакологічними засобами не тільки від професійних захворювань, а й від звичайних широко поширених хвороб. Постійній критиці піддавалася система організації та проведення тестування, об'єктивність подаються висновків. Особливу заклопотаність викликали випадки застосування недостатньо достовірних методів досліджень, відсутність системи в організації контролю – регулярне тестування одних спортсменів і ліберальне ставлення до інших.

Односторонньою була й система санкцій, коли вся відповідальність і важкі покарання обрушувалися тільки на спортсмена, хоча були відомі випадки, коли спортсмени, викриті в застосуванні допінгу, навіть не знали, що їм були введені заборонені речовини, або не могли припустити, що ці речовини перебували в напоях чи продуктах. Стало очевидним, що безліч (сотні) перемог

і рекордів на Іграх Олімпіад, зимових Олімпійських іграх і чемпіонатах світу в таких видах спорту, як легка атлетика, важка атлетика, плавання, велосипедний спорт, веслування, ковзанярський спорт, лижні гонки, біатлон і деякі інші, були здобуті або встановлені завдяки використанню заборонених або дозволених на момент змагань, а потім заборонених речовин і методів. Особливо яскравий прояв це отримало на матеріалі спорту таких країн, як НДР, США, Болгарія, Китай, і таких видів спорту, як легка атлетика і важка атлетика. Описані вище явища мали місце на тлі найактивнішою діяльності антидопінгових служб, що красномовно доводить неефективність антидопінгової політики, яка діяла протягом багатьох років.

Все частіше визнавалося, що олімпійський спорт перетворився на таку собі арену конкуренції фармацевтичних фірм, міжнародних і національних систем допінг-контролю, фахівців медико-біологічного профілю, тренерів і спортсменів, орієнтованих на широке застосування стимуляторів, з одного боку, і антидопінгових лабораторій, діяльність яких спрямована на виявлення застосування цих препаратів і відповідні санкції, - з іншого. Ситуація загострилася тим, що недосконалість системи боротьби з допінгом призвело до того, що вона стала використовуватися в якості інструменту для дискредитації спорту окремих країн і усунення конкурентів на міжнародній спортивній арені. Таким чином, багаторічна боротьба із застосуванням допінгу в спорті, особливо активізувалася з 1980 р, коли Х.А. Самаранч проголосив її одним з основних пріоритетів в діяльності МОК, не дала очікуваних результатів.

У 1999 р. в Лозанні відбулася Всесвітня конференція по допінгу в спорті, де була прийнята Декларація з допінгу в спорті, в якій сформульовані основні принципи боротьби з допінгом. На конференції було також засновано Всесвітнє антидопінгове агентство (WADA). Створення WADA практично збіглося за часом з несподіваним інтерв'ю Х.А. Самаранча, у якому він повідомив, що завершує кар'єру на посаді президента МОК.

Хуан Антоніо Самаранч знайшов в собі мужність в інтерв'ю визнати недосконалість політики МОК в боротьбі з допінгом, закликав до кардинального скорочення списку заборонених препаратів, дозволу препаратів, які не шкодять здоров'ю спортсмена, підвищення ролі виховної та освітньої роботи, розширенню прав спортсменів при застосування речовин і методів, що стимулюють ефективність їх підготовки та змагальної діяльності.

Це інтерв'ю Х.А. Самаранча викликало дуже активну реакцію: в переважній більшості випадків позитивну – з боку фахівців спорту і переважно негативну – з боку людей, які працюють в системі антидопінгового контролю і перетворили її на сферу прибуткового бізнесу. Зі зрозумілих причин іншого не можна було й очікувати.

На сьогодні допінг не є прерогативою спорту. Засоби, які належать до заборонених і класифікуються як допінг, широко поширені в різних сферах діяльності. Широко використовуються стимулятори, седативні та інші засоби в різних родах військ і спеціальних підрозділах силових структур. Поширені

стимулятори серед політиків, які використовують їх під час публічних виступів, і в шоу-бізнесі. Різні агенти анаболічного впливу отримали виключно широке поширення в індустрії сучасного фітнесу. Значна частина населення сьогодні широко використовує заборонені в спорті препарати для нормалізації психічного стану, зменшення ваги, корекції фігури. Кількість спортсменів, які використовують заборонені препарати, становить незначний відсоток (за даними експертів, менше 5 %) від кількості людей, які застосовують такі засоби в інших сферах діяльності. Однак ніхто не застосовує санкцій до політиків або естрадних артистів, які отримують перевагу перед своїми конкурентами в результаті застосування стимуляторів. Ведеться широка науково-дослідна робота по виявленню побічних негативних ефектів, до яких може призвести надмірне захоплення і нерозумне застосування різних хімічних лікарських препаратів, харчових добавок, в складі яких присутні різні фармакологічні речовини. Вивчається небезпека застосування продуктів харчування, вироблених з використанням сучасних технологій, заснованих на досягненнях хімії, біології, генної інженерії. Однак ні в одній зі сфер людської діяльності, в якій існує проблема застосування різних стимулюючих речовин і методів, немає тієї істеричною атмосфери, яка склалася в спорті.

Водночас навантаження, які доводиться витримувати спортсменам в сучасному спорті, змушують лікарів і тренерів рекомендувати їм широко застосовувати різні речовини енергетичної та пластичної дії, стимулятори діяльності центральної нервової системи, кровотворних органів, обмінних процесів та інші засоби для оптимізації процесів відновлення і адаптації, профілактики перенапруження і захворювань, зниження імунітету та ін. Розширення цього напрямку спортивної фармакології, як вважають багато фахівців, є найважливішим розділом сучасної спортивної науки, розвиток якого здатне багато в чому нейтралізувати негативну дію навантажень сучасного спорту, що знаходяться на межі людських можливостей. Однак визначення межі між природною фармакологією спорту, що допомагає ефективній адаптації і не завдає шкоди здоров'ю, і незаконної, розхитує ідеали спорту і підриває здоров'я спортсмена, з кожним роком стає все важчим.

У лабораторіях різних країн світу дуже активно ведеться робота з пошуку нових речовин, виявлення оптимальної системи застосування вже відомих препаратів для підвищення ефективності тренувальної і змагальної діяльності. Сучасний спорт характеризується величезними тренувальними і змагальними навантаженнями, крайньої перевантаженістю спортивного календаря. Перенесення цих навантажень, участь у великій кількості спортивних змагань практично протягом усього року неможливо без стимуляції відновних і адаптаційних реакцій найбільш ефективними засобами. На цю проблему звертав увагу голова Медичної комісії МОК А. де Мерод ще в 1989 р., виступаючи на спільному засіданні Виконкому МОК і Асоціації міжнародних федерацій з літніх видів спорту: «Щоб позбутися явища, потрібно шукати його причини. В іншому випадку ті ж самі причини будуть призводити до попередніх показників. Перевантажений календар змагань вимагає від спортсменів перевищення їх нормальних можливостей. Все це призводить до

того, що, з одного боку, їх піддають контролю, а з іншого – подібні навантаження можуть виконуватися тільки за допомогою незаконних засобів».

2. Створення Всесвітнього антидопінгового агентства та напрямки його діяльності.

Рік	Подія
5	186 термін «допінг» увійшов в спортивну лексику. Його застосовували щодо плавців, які використовували стимулятори.
6	188 зафіксована смерть спортсмена від вживання допінгу під час проведення велогонки у Франції.
8	192 Міжнародна федерація легкої атлетики – перша організація, яка доклала зусилля до заборони використання допінгу. Однак на той час були відсутні методи контролю за вживанням стимулюючих препаратів.
0	195 прийом спортсменами допінгу для поліпшення спортивних показників під час Олімпійських ігор та інших спортивних змагань набув поширення.
0	196 на Іграх XVII Олімпіади в Римі було констатовано смерть велогонщика Курта Йенсена через вживання фенаміну. Це підштовхнуло МОК до рішучих дій щодо заборони вживання допінгу. Проблема привернула увагу Ради Європи, яка прийняла резолюцію щодо заборони застосування допінгових речовин в спортивній діяльності.
3	196 Рада Європи організовує комітет, що спеціалізується на боротьбі з допінгом, але його подальша діяльність не призвела до істотних змін.
4	196 На Іграх XVIII Олімпіади в Токіо перед змаганнями спортсмени пройшли перше тестування на наявність заборонених стимулюючих препаратів в організмі.
0-ті	196 запроваджено лабораторні методи контролю з виявлення у спортсменів в організмі слідів від вживання стимуляторів. Методи визначення були недосконалі, що дало спортсменам можливість, посилаючись на спотворення результатів, відмовлятися від тестування.
5	196 в м. Страсбург скликано міжнародну нараду зі спортивної медицини, на якому було визначено поняття «допінг».
	196 Міжнародна Федерація з футболу та Міжнародна Федерація з велоспорту вперше на чемпіонатах світу стали застосовувати

6		допінг-контроль для спортсменів.
7	196	за сприяння МОК створено медичну комісію, сформовано перелік заборонених стимулюючих препаратів, визначено поняття допінгу.
8	196	на Іграх XIX Олімпіади в Мехіко у 750 учасників медична комісія МОК взято проби на допінг.
2	197	на Іграх XX Олімпіади в Мюнхені в повномасштабному тестуванні на допінг беруть участь 2 тис. спортсменів. Через позитивні результати тестів дискваліфіковано сім спортсменів, серед яких було 4 медалістів.
0-ті	197	в Європі особливої популярності серед спортсменів набувають анаболічні стероїди, що сприяли відновленню організму після силових навантажень і стимуляції систем організму. Незважаючи на те, що анаболічні стероїди офіційно потрапили під заборону в 1975 р., їх продовжували вживати.
0-ті	198	початок застосування діуретиків та адреноблокаторів, які у 1984 р. було занесено до Списку заборонених препаратів.
6	198	введено заборону на використання кров'яного допінгу, що сприяє підвищенню рівня гемоглобіну в крові. Ефективний метод контролю за вживанням був відсутній, що дозволяло обходити заборону.
9	198	Рада Європи та 48 країн підписали Конвенцію проти використання стимуляторів для поліпшення спортивних досягнень.
8	199	у спортсменів, які брали участь у велогонці Тур де Франс, поліцейським рейдом виявлено заборонені стимулюючі засоби. Скандал викликав широкий резонанс і призвів до значного переосмислення ролі держави в боротьбі з допінгом.
9	199	МОК проводить в Швейцарії першу Всесвітню конференцію щодо організації боротьби з вживанням допінгу в спорті. На конференції прийнято Декларацію, що передбачає створення незалежного антидопінгового агентства.
9	199	засновано Всесвітнє антидопінгове агентство (ВАДА) зі штаб-квартирою в Лозанні за сприяння МОК, урядів, державних органів і міжурядових організацій.
1	200	ВАДА виділяє 60 млн доларів на проведення антидопінгових досліджень. Штаб-квартиру перенесено в

		Монреаль.
3	200	на конференції в Копенгагені, присвяченому допінгу в спорті, приймається Всесвітній антидопінговий кодекс. Його введення передбачалося у 2004 р.
4	200	до функцій ВАДА додано акредитацію лабораторій, що займаються тестуванням проб на вміст допінгу.
5	200	відбулася перша зустріч на міжурядовому рівні за участю делегатів з 190 країн. Результатом роботи зустрічі стала Міжнародна конвенція про боротьбу з допінгом у спорті, що встановлює єдині підходи до вживання стимулюючих і лікарських препаратів спортсменами різних країн.
6	200	ВАДА вводить систему ADAMS, що дозволяє оптимізувати контроль над спортсменами на етапі тренувань між спортивними змаганнями.
7	200	більше 600 організацій (міжнародні спортивні федерації, національні антидопінгові організації, МОК, Міжнародний паролімпійський комітет і делегати від професійних ліг) на третій Всесвітній конференції щодо заборони допінгу переглядають і приймають поправки до антидопінгового кодексу.
8	200	ВАДА оновлює Список заборонених речовин і методів, що включає 11 груп препаратів. В цей рік обсяг грошових коштів витрачених ВАДА склав близько 26 млн. Доларів.

Стурбований проблемою поширення допінгу в спорті і відсутністю реальних результатів її рішення, МОК в лютому 1999 р. провів в Лозанні Всесвітню конференцію з допінгу в спорті, на якій було гостро поставлено питання про необхідність кардинального вдосконалення роботи в усіх напрямках боротьби із застосуванням допінгу в спорті – розробка єдиних стандартів; координація зусиль різних спортивних організацій, міжнародних структур, урядових організацій, громадськості; освітня і науково-дослідницька діяльність; юридичні аспекти та ін. Для здійснення цієї роботи було визнано за доцільне створити незалежне Всесвітнє антидопінгове агентство (ВАДА). Таке агентство і було засновано 10 листопада 1999 р. як приватна незалежна організація на основі рівноправного представництва олімпійського руху та громадських організацій. У 2001 р. ВАДА проголосувала за розміщення своєї штаб-квартири в Монреалі (Канада).

Основними напрямками роботи ВАДА були:

- розвиток і координація на міжнародному рівні боротьби проти допінгу в спорті у всіх формах, включаючи його застосування під час змагань і між змаганнями. В цьому напрямку агентство співпрацює з міжурядовими організаціями, урядами, громадськими організаціями та іншими громадськими і приватними органами, які борються проти допінгу в спорті;
- зміцнення на міжнародному рівні етичних принципів спорту без допінгу і допомога в захисті здоров'я спортсменів;
- формування і модифікація для всіх зацікавлених громадських і приватних органів, включаючи МОК, МСФ і НОК, списку препаратів і методів, заборонених до застосування в спорті;
- заохочення, підтримка, координація співпраці з зацікавленими громадськими та приватними органами, особливо з МОК, МСФ і НОК, в справі організації тестування, проведеного в міжзмагальний період без повідомлення;
- розвиток, гармонізація та уніфікація наукових і технічних стандартів по отриманню проб, процедур і обладнання, включаючи розміщення лабораторій;
- сприяння зміцненню узгоджених правил, дисциплінарних процедур, санкцій та інших засобів боротьби з допінгом у спорті;
- створення і розвиток програм антидопінгового освіти і профілактичних програм на міжнародному рівні з метою зміцнення практики спорту без допінгу відповідно до етичних принципів;
- заохочення і координація досліджень в боротьбі проти допінгу в спорті.

З перших днів свого існування ВАДА розвернула особливо активну роботу в декількох напрямках:

- розробка угод з МСФ з олімпійських видів спорту з питань проведення проб під час змагань і несподіваних проб під час процесу підготовки;
- розширення практичної діяльності з тестування спортсменів і посилення санкцій, збільшення списку заборонених речовин і методів, спираючись на можливості акредитованих МОК антидопінгових лабораторій;
- формування власної незалежної політики антидопінгової діяльності та забезпечення її підтримки з боку МОК, НОК, МСФ, урядів країн, міжнародних організацій (ООН, Рада Європи, ЮНЕСКО та ін.).

Після оголошення ВАДА основних напрямків своєї діяльності стало ясно, що, як мінімум, два моменти приведуть до серйозних проблем в боротьбі з допінгом. По-перше, серед безлічі напрямків своєї діяльності ВАДА не знайшло можливості виділити найважливіше – широкомасштабне співробітництво з фахівцями, які безпосередньо працюють в сфері підготовки спортсменів (тренерами, лікарями, науковцями, дієтологами та ін.) щодо створення і розвитку для різних видів спорту типових програм

фармакологічного забезпечення процесу підготовки і змагань, спрямованих на профілактику професійних захворювань, підвищення ефективності використання функціональних ресурсів організму в умовах тренувальної та змагальної діяльності, прискорення відновних реакцій і ін. Відсутність такого напрямку не могло не призвести до прихованої конфронтації між антидопінговими лабораторіями і ВАДА, з одного боку, і між тренерами, лікарями та іншими фахівцями, які працюють безпосередньо зі спортсменами, з іншого.

По-друге, насторожував зміст останнього розділу, який, як показала практика, став основним в діяльності Агентства та, одночасно, джерелом більшості його проблем. В основу своєї роботи ВАДА поклало створення «власної незалежної політики антидопінгової діяльності» замість формування спільної з МОК і федераціями політики з подальшою її реалізацією ВАДА. Ця помилка призвела до формування ізольованої системи допінгового контролю, багато елементів якої не могли не увійти в суперечність з інтересами не тільки спортсменів, але і федерацій, олімпійських комітетів.

За період своєї діяльності ВАДА вдалося різко загострити проблему застосування допінгу в спорті в очах світової громадськості і засобах масової інформації, залучити до її розгляду структури ООН, Ради Європи, ЮНЕСКО та ін. По-друге, істотно підвищити роль самого Агентства та за підтримки керівництва МОК перетворити його в структуру, що стоїть в контексті антидопінгової діяльності не тільки над НОК, більшістю МСФ, але і, в певній мірі, над МОК, окремими положеннями національних законодавств різних країн. По-третє, активно просунути власну незалежну політику антидопінгової діяльності і, в основному, забезпечити її підтримку з боку МОК, НОК, МСФ, урядів країн і ряду міжнародних організацій. По-четверте, різко інтенсифікувати практичну діяльність, яка звелася головним чином до розширення Списку заборонених речовин і методів, збільшення обсягів тестування, в першу чергу під час тренувального процесу, і посилення санкцій за застосування допінгу.

З кожним роком підвищується точність тестування застосування заборонених препаратів: матеріальна база лабораторій зміцнюється сучасною, високочутливою апаратурою, зростає кваліфікація і досвід фахівців, розробляються й удосконалюються стандарти і критерії проведення тестування та інтерпретації отриманих результатів. Але немає сумніву і те, що точність досліджень у багатьох випадках явно нижче необхідної, що застосовуються методи тестування не гарантують від помилок, використання ряду заборонених речовин взагалі не може бути встановлено. Для підтвердження цього пошлемося на одну з останніх публікацій відомого експерта з цієї проблеми, що працює в Комісії з медицини МОК і антидопінгової лабораторії в Барселоні, Хорде Сигур (Segura, 2003). Автор зазначає, що вкрай складно виявити застосування анаболічних стероїдів, особливо в тих випадках, коли спожита речовина ідентична тій, що присутня в організмі (ендогенне з'єднання). Ще складніше виявити застосування пептидних гормонів та їх аналогів. В цьому

класі найбільш часто застосовується хоріонічний гонадотропін, еритропоетин і гормон росту людини (соматотропін). «Дійсний розмах їх використання невідомий через швидке метаболізму і подальшого виведення з організму з сечею. Навіть точна структура виділених з'єднань залишається зазвичай невідомою. У разі відсутності відповідних міжнародно визнаних довідкових матеріалів для того, щоб узагальнити результати, досягнуті різними техніками в різних лабораторіях. Кількісні концентрації, виявлені в одній лабораторії, практично не можна порівняти з тими, які отримані в інших. Завжди важко встановити чіткий критерій, щоб відрізнити екзогенне застосування (заборонене) від нормативної ендогенної концентрації. Структура виявленого пептиду повинна бути підтверджена мас-спектрометрією. У наш час це вимагає великих зусиль, хоча нова техніка іонізації, нові інтерфейси з хроматографічних або електрофоретичних системами і еволюцією іоноаналізаторів зроблять свій внесок у вирішення цієї проблеми в майбутньому». «Споживання хоріонічного гонадотропіну людини (ХГЛ) постійно описується як засіб досягнення вивільнення андрогенних і анаболічних з'єднань тестостерону, що може бути корисним для підвищення результативності (потужності і сили) в спорті вищих досягнень. Споживання ХГЧ з відповідним збільшенням тестостерону і його неактивного ізомера епітестостерона не піддається існуючим методам виявлення зловживання тестостероном, які засновані на вимірі коефіцієнта між обома ізомерними сполуками» (Segura, 2003).

Своєю чергою, діючі спортсмени з природних причин побоюються різних висловлювань на адресу ВАДА та антидопінгових лабораторій. Однак деякі беруть на себе сміливість відверто висловитися про наболілу проблему. На жаль, керівництво ВАДА виявилось несприйнятливим до критики і явні недоліки в своїй роботі прагнув компенсувати активністю, спрямованою на отримання підтримки з боку таких авторитетних міжнародних організацій, як ООН, ЮНЕСКО, Рада Європи, МОК. У ряді координаційних нарад, круглих столів, організованих по лінії цих організацій в 2001-2003 рр., Проблему боротьби з допінгом у спорті керівництво WADA зуміло перевести в площину загальних розмов про необхідність викорінення допінгу в спорті і підтримки політики WADA, обходячи складні спеціальні питання і протиріччя, ізолювавши опонентів або проігнорувавши принципові критичні зауваження. Зуміло WADA створити і видимість підтримки своєї діяльності спортсменами, вміло залучаючи на свою сторону не діючих спортсменів, а тих з них, які давно покинули спорт і, природно, вже не ризикують бути звинуваченими в застосуванні допінгу, пов'язують свої перспективи з діяльністю в різних структурах МОК.

Неефективність антидопінгової системи стала піддаватися небувалою в колишні роки критиці, «допінгові скандали», на жаль, стали невід'ємною частиною олімпійського спорту, «допінгові справи» стали розбиратися в національних і міжнародних судових інстанціях. Зрозуміло, що проблема допінгу в спорті є дуже неоднозначною, складною і суперечливою як в морально-етичному, так і в соціальному плані, зачіпає інтереси не тільки

спортсменів, але і великої кількості людей і організацій, рухомих різними цілями, що мають різні погляди, В цих умовах ефективність діяльності WADA багато в чому залежить від того, наскільки терпляче, виважено, з повагою і доказово буде визначатися загальна методологія підходу до проблеми, здійснюватися розгляд безлічі приватних випадків. На жаль, WADA не змогло створити такої атмосфери, ніж багато в чому ускладнило і ускладнило роботу по боротьбі із застосуванням допінгу. Невластива олімпійському руху агресивність і категоричність, небажання йти на компроміси, керуючись навіть самими добрими намірами, пов'язаними з очищенням спорту від допінгу, не можуть привести до позитивних результатів навіть при вирішенні очевидних проблем і заведуть у глухий кут при вирішенні такого складного завдання, як боротьба з допінгом.

Не встигли прийняти Антидопінговий кодекс, як вибухнув небувалий за масштабами скандал, пов'язаний із застосуванням допінгу найсильнішими спортсменами США. Колишній директор антидопінгової служби Національного олімпійського комітета США (USOC) Уейд Екзум представив докази про більш ніж 100 позитивних проб на допінг у американських спортсменів за період з 1988 по 2002 рр. На думку Екзума, USOC заохочував використання заборонених препаратів, покриваючи спортсменів, які застосовували допінг. В результаті, 19 олімпійських медалей були завойовані спортсменами, які порушили антидопінгові правила. У числі цих спортсменів виявився найбільш титулований в світовій легкій атлетиці спортсмен, дев'ятиразовий олімпійський чемпіон Карлтон Льюїс, олімпійські чемпіони в цьому ж виді спорту Джо Ділоуч, Андре Філліпс, видатна професійна тенісистка, чемпіонка Ігор Олімпіад 1992 і 1996 рр. Мері Джо Фернандес та інші відомі спортсмени (Layden, Yaeger, 2003).

Реакція ВАДА на цю інформацію не забарилася. Паунд заявив, що представлені Екзумом документи «підтверджують давні підозри, що США займаються приховуванням застосування допінгу», і оголосив зміст листів виконавчого директора USOC Берона Піттенгер Льюїсу, Делочу і Філліпсу, в яких говорилося, що, незважаючи на позитивні результати проб, спортсмени будуть допущені до участі в Іграх Олімпіади, а результати проб будуть трактуватися як використання «з необережності». У розпал обговорення в пресі інформації, наданої Екзумом, антидопінговими службами США був ініційований новий скандал, пов'язаний з масовим застосуванням допінгу в спорті, скандал за своїми масштабами можна порівняти хіба що з тими викриттями, які були характерні для спорту колишньої НДР. Йдеться про багаторічну співпрацю багатьох американських спортсменів з приватної каліфорнійської лабораторії VALKO, яка офіційно займається розробкою харчових добавок, однак впровадила в спорт вищих досягнень новий тип ефективного анаболіка – тетрагідрогестрінон (THG), який по суті є модифікацією добре відомого тренболону. Після оперативної розробки способу виявлення цього препарату в Каліфорнійському університеті були проведені дослідження резервних зразків сечі (проба «В») великої групи легкоатлетів США. Результати виявилися такими, що бентежать через велику кількість

позитивних проб. Відразу пішла реакція керівника антидопінгового агентства США (USADA) Террі Мадена: «Це глобальну змову, в нього залучені сотні лікарів, тренерів і, звичайно, спортсменів, які обманювали колег і глядачів».

Випадок масового застосування THG ще раз переконливо продемонстрував слабкість наукових програм ВАДА та неефективність допінг контролю, непередбачуваність появи нових ефективних препаратів. Адже про масове застосування цього препарату, його значне поширення в різних країнах стало відомо чисто випадково, в результаті добровільного анонімного надання одним з тренерів приготованого для ін'єкції шприца з препаратом з його подальшою ідентифікацією. Не можна і бачити і того, що ВАДА перетворило світову спортивну арену, в тому числі такі важливі змагання, як Олімпійські ігри, в полігон для експериментів по розробці методів контролю, вдосконалення регламенту, процедур, системи санкцій і ін. До будь-яких жорстких правил, навіть якщо вони не обґрунтовані, можна пристосуватися в разі, коли ці правила затверджені і загальновідомі. Але неможливо пристосуватися до правил, які винаходяться в ході процесу, як це сталося на зимових Олімпійських іграх 2002 р., коли спортсмени піддавалися контролю поза рамками встановлених процедур і дискваліфікувалися за застосування препаратів, що не входять до Списку заборонених, з подальшим, не завжди переконливим, обґрунтуванням того, що вони є аналогами заборонених. На це звертав увагу керівник антидопінгової інспекції НОК Росії професор Микола Дурманов напередодні зимових Олімпійських ігор 2002 р.: «На Олімпіаді в Солт-Лейк-Сіті трапляється дуже багато допінгових скандалів. Це буде найбільш скандальна в допінговому сенсі Олімпіада. По-перше, на Іграх вперше перевіряють на допінг всіх учасників: настільки щільного контролю раніше не було. По-друге, все йде до того, що вперше на Олімпіаду допустять неопубліковані, неперевірені і непідтверджені методи проведення тестів. Це особливо стосується методів виявлення еритропое- твань (ЕПО). За нашими даними, американці розробляють метод, подробиці якого невідомі і навряд чи стануть відомі до початку Олімпіади. Це все одно, що запропонувати: давай зіграємо в карти, ось тільки у що і за якими правилами - не скажемо, а результат оголосимо пізніше. Нецивілізовано, суперечить прийнятим правилам, проте МОК готовий, наскільки відомо, піти на цей безпрецедентний крок. Але «сирі» методи виявлення допінгу обов'язково дадуть багато помилкових результатів! А адже на їх основі будуть прийматися рішення про анулювання результатів, перерозподілі медалей, дискваліфікацію атлетів» (Митьков, 2003). Зимові Олімпійські ігри в Солт-Лейк-Сіті, на жаль, повністю підтвердили цей прогноз.

Серед факторів, що негативно впливають на здоров'я спортсмена і розмивають морально-етичні принципи спорту, допінг відіграє далеко не основну роль. З точки зору здоров'я спортсменів ніяк не менше, а в багатьох випадках і значно небезпечнішою проблемою є величезні тренувальні та змагальні навантаження, нестримна експлуатація можливостей організму спортсменів організаторами численних комерційних змагань і менеджерами, які прагнуть отримати максимальний прибуток, не думаючи ні про раціональну

підготовку спортсменів, ні про їх здоров'я. Не менш важливим фактором ризику часто стає примітивна, заснована найчастіше на колосальних обсягах роботи підготовка спортсменів. В багатьох видах спорту (особливо в циклічних видах - плаванні, велосипедному спорті, бігових дисциплінах легкої атлетики та деяких інших, а також в одноборствах – боксі, різних видах боротьби) через нераціональну підготовку і викликані нею серйозні патологічні зміни в організмі спортсмена або спортивні травми залишають спорт у віці 12- 17 років близько 50 % перспективних спортсменів. Стимулює травматизм інтенсивний розвиток видовищних, але вкрай небезпечних видів спорту, які справедливо вважаються екстремальними, незадовільний стан спортивних споруд, неефективні правила змагань, суддівські помилки і багато іншого.

Сукупний негативний вплив цих факторів на здоров'я спортсмена у багато разів перевищує негативний вплив стимулюючих речовин, та й в морально-етичному плані окремі з названих факторів не менш небезпечні, ніж допінг. Боротьба з допінгом перетворилася на потужну сферу бізнесу, що приносить її учасникам доходи, непорівнянні з реальними зусиллями і результатами їх діяльності. Тому будь-яке втручання в цю сферу, навіть якщо воно має місце з боку таких авторитетів, як Х.А. Самаранч, З. Блаттер або Х. Вербюгген, сприймається вкрай болісно. Економічними інтересами багато в чому обумовлена й інтенсивна протидія міжнародної системи допінг-контролю змінам методології боротьби з допінгом в сторону освіти і виховання, звуження кола заборонених речовин і методів, дозволу препаратів, які доцільно використовувати для підвищення ефективності підготовки та профілактики негативних впливів величезних фізичних навантажень сучасного спорту . Очевидно, що багато засобів і методи заборонені помилково, без достатніх підстав, більшість вимагає не заборони, а обмежень, оптимальних дозувань і лише невелика частина (наркотики, окремі гормональні препарати і стимулятори) взагалі не може бути використана. Однак такий підхід призведе до суттєвого здешевлення системи допінг-контролю, зниження гостроти самої проблеми і, природно, доходів і значущості структур і людей, задіяних в цій сфері.

Хоча ВАДА приділяє велику увагу реалізації науково-дослідних програм і для роботи в цьому напрямку щорічно виділяються мільйони доларів, кидається в очі однобічність тематики досліджень і самого підходу до наукової проблематики. Всі дослідження, що фінансуються ВАДА, концентруються на розробці нових і удосконаленні існуючих методів виявлення все зростаючого переліку препаратів для підвищення результативності допінг-контролю. Наприклад, ВАДА вклало значні кошти в розробку методики виявлення застосування препаратів гормонів росту. Отримано обнадійливі результати, хоча ці дослідження безрезультатно проводилися протягом майже 10 років. Нагадаємо, що перші неофіційні дані про використання препаратів гормону росту в спорті відносяться до кінця 70-х - початку 80-х років, тобто близько чверть століття цей гормон є засобом поліпшення спортивних результатів. Іншим важливим напрямком наукових досліджень в цій сфері є пошук

методики виявлення замінників крові – носіїв кисню на основі гемоглобіну. Значно більш складною є робота з пошуку методів виявлення генного допінгу.

Система жорстких санкцій лише погіршує ситуацію, призводить не до скорочення, як це представляється провідникам антидопінгової кампанії, а до розширення застосування заборонених засобів, так як формує найнебезпечніша помилка, що без найширшого застосування допінгу не можна домогтися високих результатів в сучасному спорті. Вона стимулює дослідження з пошуку нових, що не піддаються виявленню речовин, часто значно небезпечніших для здоров'я, впровадження цих речовин в практику, а також широке використання способів фармакологічної маскуванню застосування заборонених препаратів. Особливої шкоди завдає останній напрям, при якому фармакологічні програми по дезінформації служби антидопінгового контролю нашаровуються на фармакологічні програми стимулюючого впливу.

3. Структура та напрями діяльності ВАДА.

Структура ВАДА

ВАДА складається з Установчої Ради, Виконавчого комітету, комітету спортсменів і 10 спеціалізованих департаментів.

Вищим керівним органом ВАДА є Установча Рада, яка складається з 38 представників Олімпійського руху і урядів, обраних на паритетній основі. Термін повноважень Президента Ради становить 3 роки.

Виконавчий комітет складається з 12 делегатів – від тих же організацій, які представлені в Установчій раді. Комітет керує програмами ВАДА, надаючи консультативні рекомендації.

Комітет спортсменів (утворено у 2005 р.) представляє інтереси і права спортсменів по всьому світу, забезпечуючи розуміння їх ролі і відповідальність за можливі наслідки застосування допінгу.

Спеціалізовані департаменти з: правових питань, медицини, освіти, комунікацій, науки, стандартам і 4 регіональні комітети очолюють директори, які безпосередньо підпорядковуються Генеральному директору ВАДА.

Члени ВАДА

ВАДА має 5 регіональних відділень на континентах Африки, Азії, Європи, Австралії та Америки. Представники від державних органів в цих регіонах ведуть діяльність, спрямовану на боротьбу з допінгом у спорті і сприяють роботі ВАДА по реалізації його місії.

Серед країн, які прийняли Всесвітній антидопінговий кодекс є й Україна, представлена в ВАДА Національним антидопінговим центром.

Роль і функції ВАДА

Роль ВАДА полягає в координації широкомасштабної боротьби, спрямованої на використання допінгових препаратів для досягнення високих спортивних результатів.

Функції ВАДА:

- проведення акредитації лабораторій та національних антидопінгових центрів, відповідальних за забір та аналіз проб на допінг;
- прийняття, оновлення і публікація Списку заборонених речовин;
- допомога національним представництвам і неурядовим об'єднанням в розробці антидопінгових програм;
- сприяння розвитку лабораторної бази, впровадження програм щодо методів виявлення стимулюючих препаратів;
- узгодження санкцій, правил, дисциплінарних методів впливу та інших норм для їх уніфікації, враховуючи права спортсменів;
- співпраця з урядовими та іншими зацікавленими організаціями щодо вирішення проблемних питань, пов'язаних із застосуванням препаратів, що містять допінг, та контролем за їх виявленням;
- заохочення і пропагування, за допомогою освітніх програм, неприйнятності застосування допінгу.

Основні види діяльності ВАДА

Наукові дослідження. На них щорічно виділяється 7-8 млн доларів. ВАДА прагне до збільшення обсягу досліджень, присвячених вдосконаленню існуючих та розробці нових методів виявлення в організмі заборонених речовин, а також вивчення генних допінгів, пептидних стимуляторів рекомбінантних генів.

Регулярно працює програма WADAGrants, в якій беруть участь науково-дослідні проекти, що надаються університетами, коледжами, приватними фірмами, профільними та непрофільними організаціями. Кращі проекти отримують повне фінансування від ВАДА. На додаток до програми дослідницьких грантів, ВАДА фінансує найважливіші теми з методів виявлення нових допінгових речовин в рамках Цільової дослідницької програми.

Соціальна науково-дослідницька програма WADA's Social Science Research Grant Program сприяє вивченню поведінкових аспектів у вживанні допінгу і розробці стратегії щодо запобігання використанню стимулюючих речовин.

Вчені з різних країн світу представляють пропозиції, що стосуються науково-дослідних тем з допінгу, пріоритетність яких визначають медичний і науковий комітети.

Освітня діяльність. WADA виконує та координує ефективні освітні програми по всьому світу, де пропагує чесну спортивну діяльність без застосування допінгових субстанцій. ВАДА розроблено освітні програми щодо існуючих юридичних і соціальних наслідків, негативного впливу на здоров'я вживання допінгу. Програма WADA's Play True Generation спрямована на просвітництво молодих спортсменів віком від 18 років, їх батьків, тренерського складу та медичної служби.

Розвиток антидопінгових лабораторій полягає в тому, щоб гарантувати проведення ними забору проб та подальшого їх аналізу чесно і неупереджено із застосуванням уніфікованих методів в якій би країні не проводилися спортивні заходи. ВАДА співпрацює з Міжнародною організацією з акредитації лабораторій (ILAC). Все антидопінгові лабораторії ВАДА організовані за вимогами Міжнародного стандарту для лабораторій (ISL) і акредитовані відповідно до стандарту ISO / IEC 17025.

Видання ВАДА:

- Всесвітній антидопінговий кодекс
- Заборонений список речовин і методів, що використовуються у спорті
- Міжнародні стандарти: з терапевтичного використання (ISTUE), для тестування і досліджень (ISTI), для лабораторій (ISL), із захисту приватного життя та особистої інформації (ISPPPI)
- Типові правила: для олімпійських комітетів; Міжнародний федерацій; національних антидопінгових організацій
- Міжнародна антидопінгова конвенція
- Щорічні доповіді про діяльність ВАДА
- Технічні документи
- Керівництво по проведенню антидопінгових досліджень
- WADA Brochure
- Методичні та інформаційні матеріали
- Статистичний звіти антидопінгових лабораторій
- Посібники «Антидопінговий контроль і біопроби в спорті»

4.Історія створення Всесвітнього антидопінгового кодексу

Найважливішим напрямком діяльності WADA, починаючи з моменту заснування цієї організації в 1999 р., була підготовка до прийняття Всесвітнього антидопінгового кодексу, який повинен був замінити застарілий Антидопінговий кодекс олімпійського руху. Вміле політичне маневрування дозволило ВАДА проігнорувати більшість серйозних критичних зауважень, зроблених в процесі обговорення Кодексу і прийняти цей документ на Всесвітній конференції по допінгу в спорті (3-5 березня 2003 року, Копенгаген). Цією конференції передували серія міжнародних заходів, проведених під

егідою МОК і ЮНЕСКО за участю керівників НОК, МСФ, міністрів спорту, а також кілька нарад міжурядової консультативної групи з питань антидопінгу в спорті.

Не можна не відзначити одного принципового моменту, супутнього обговоренню антидопінгової політики та проекту Кодексу на всіх заходах, організованих МОК і ВАДА. До обговорення проблеми було залучено в основному представників антидопінгової служби, очолюваної ВАДА, керівники державних і громадських організацій (міністри спорту, президенти та генеральні секретарі НОК, МСФ). Що стосується фахівців, які реально зайняті практикою підготовки спортсменів (тренери, спортивні лікарі, вчені, що працюють в сфері спортивної підготовки, спеціального харчування, застосування відновлювальних та стимулюючих засобів і ін.), то вони практично були усунені від обговорення проблеми. Це суттєво вплинуло на характер і зміст критики Кодексу, зроблених пропозицій і зауважень та внесених на їх основі уточнень. Вони головним чином торкнулися організаційної та правової основ антидопінгової діяльності. Що ж стосується аналізу змісту Кодексу та його доопрацювання з позицій спортивної медицини, спортивної фізіології, психології, біохімії, теорії та методики підготовки спортсменів, то ця сторона справи практично випала з розгляду.

Цікаво, що на Конференції 2003 р. було прийнято третю версію Кодексу. Як відзначив Річард Паунд, Кодекс готувався у стислі терміни, а стикаючись з великою кількістю нарікань і критики. Навіть на Конференції 2003 р. керівники ряду МСФ, особливо футболу та велоспорту, вказували на невідповідність документа сучасним реаліям. Наслідком цього стали численні конфлікти ВАДА з авторитетним МСФ та НОК щодо змісту та впровадження Кодексу, а також небажання парламенту та урядів багатьох країн впроваджувати Кодекс та коригувати національне законодавство.

Зокрема, уряди багатьох країн відмовлялися фінансувати діяльність ВАДА шляхом внесення щорічних внесків.

5. Мета, сфера застосування та структура Всесвітнього антидопінгового кодексу.

Всесвітній антидопінговий кодекс вперше був прийнятий у 2003 р. і набув чинності в 2004 р., змінений Всесвітній антидопінговий кодекс набув чинності 1 січня 2009 р. Цей документ включає в себе усі зміни до Всесвітнього антидопінгового кодексу, о були схвалені Радою Засновників ВАДА у Йоганнесбурзі, Південна Африка, 15 листопада 2013 року. Переглянутий Всесвітній антидопінговий кодекс набув чинності з 1 січня 2015 р.

Всесвітній антидопінговий кодекс і Всесвітня антидопінгова програма, що його підкріплює, має на меті:

- захищати фундаментальне право спортсменів брати участь у змаганнях, вільних від допінгу, і таким чином пропагувати здоров'я, справедливість і рівність для всіх спортсменів світу;
- забезпечувати узгоджені, скоординовані й ефективні антидопінгові програми на міжнародному і національному рівнях задля розкриття, стримування і запобігання випадкам застосування допінгу.

Всесвітній антидопінговий кодекс є основоположним і універсальним документом, на якому ґрунтується Всесвітня антидопінгова програма в спорті. Метою Кодексу є підвищення ефективності боротьби з допінгом шляхом всезагальної гармонізації основних елементів цієї боротьби. Для досягнення ефективної взаємодії з тих питань, у яких потрібна однотайність, Кодекс містить достатньо конкретні положення; водночас він досить універсальний у тих випадках, коли потрібний гнучкий підхід до питань застосування на практиці принципів боротьби з допінгом. Кодекс розроблено з урахуванням принципів пропорційності і прав людини.

Фундаментальне обґрунтування необхідності всесвітнього антидопінгового кодексу

В усіх версіях Кодексу, починаючи із 2003 р. і закінчуючи 2015 р. фундаментальним обґрунтуванням необхідності цього документу є «...зберегти те, що є дійсно важливим і цінним для спорту, те, що часто називають «духом спорту»».

Антидопінгові програми покликані зберегти те, що є власне цінністю спорту. Цю внутрішню цінність часто називають «духом спорту». Це є сутністю Олімпізму; прагнення до людської досконалості через віддане вдосконалення природних талантів кожної людини. Це те, що визначає чесну гру.

Дух спорту – це торжество людського духу, тіла і розуму, відображені в цінностях, які ми знаходимо в спорті та завдяки спорту, ними є:

- етика, справедливість і чесність;
- здоров'я; майстерність у виконанні; характер і виховання;
- задоволення і радість; командна робота;
- відданість та самовіддача;
- дотримання норм і правил;
- повага до себе та інших учасників змагань;
- мужність;
- співдружність і солідарність.

Допінг докорінно суперечить духу спорту.

Задля викорінення допінгу через піднесення духу спорту, Кодекс вимагає від кожної антидопінгової організації розробити та запровадити освітні та

профілактичні програми для спортсменів, включаючи молодь, і допоміжного персоналу спортсменів.

Структура Всесвітнього антидопінгового кодексу

Мета, сфера застосування і структура всесвітньої антидопінгової програми і кодексу

Кодекс
Всесвітня антидопінгова програма
Міжнародні стандарти
Моделі найкращого застосування і керівництва
Фундаментальне обґрунтування необхідності всесвітнього антидопінгового кодексу

Частина перша: допінг-контроль

Вступ

Стаття 1. Визначення допінгу

Стаття 2. Порушення антидопінгового правила

2.1. Наявність забороненої речовини або її метаболітів, або маркерів у пробі, взятій у спортсмена

2.2. Використання або спроба використання спортсменом забороненої речовини або забороненого методу

2.3. Ухиляння, відмова або неявка для забору проби

2.4. Порушення порядку надання інформації про місцезнаходження

2.5. Втручання або спроба втручання в будь-яку стадію процедури допінг-контролю

2.6. Володіння забороненою речовиною або забороненим методом

2.7. Розповсюдження або спроба розповсюдження будь-якої забороненої речовини або забороненого методу

2.8. Призначення або спроба призначення будь-якому спортсмену під час змагального періоду будь-якої забороненої речовини або забороненого методу, або призначення чи спроба призначення будь-якому спортсмену в позазмагальному періоді будь-якої забороненої речовини або забороненого методу, що заборонені у позазмагальний період

2.9 Співучасть

2.10 Заборонена співпраця

Стаття 3. Доказування застосування допінгу

3.1. Тягар і стандарти доказування

3.2. Методи встановлення фактів і презумпції
стаття

4. Заборонений список

4.1. Публікація і перегляд забороненого списку

4.2. заборонені речовини і заборонені методи, перелічені в забороненому списку

- 4.3. Критерії включення речовин і методів до забороненого списку
- 4.4. Дозволи на терапевтичне використання («ДТВ»)
- 4.5. програма моніторингу

Стаття 5. Тестування і розслідування

- 5.1 Мета тестування і розслідувань
- 5.2 Повноваження щодо проведення тестування
- 5.3 Тестування під час спортивних заходів
- 5.4 Планування відбору проб
- 5.5 Вимоги до тестування
- 5.6 Інформація про місцезнаходження спортсмена
- 5.7 Повернення до участі у змаганнях спортсменів після завершення спортивної кар'єри
- 5.8 Розслідування та збір інформації

Стаття 6. Аналіз проб

- 6.1. Використання акредитованих та схвалених лабораторій
- 6.2. Мета аналізу проб
- 6.3. Наукові дослідження проб
- 6.4. Стандарти для аналізу проб та звітування
- 6.5. Подальший аналіз проб

Стаття 7. Обробка результатів

- 7.1. Відповідальність за проведення обробки результатів
- 7.2. Розгляд випадків несприятливих результатів аналізу
- 7.3. Повідомлення після перевірки несприятливих результатів аналізу
- 7.4. Перевірка атипових результатів
- 7.5. Перевірка атипових результатів по паспорту та несприятливих результатів по паспорту
- 7.6. Розгляд порушень, пов'язаних з наданням інформації про місцезнаходження
- 7.7. Розгляд інших порушень антидопінгового правила, не вказаних у статтях 7.1 - 7.6.
- 7.8. Встановлення попередніх порушень антидопінгового правила
- 7.9. Принципи, що застосовуються при призначенні тимчасового відсторонення
- 7.10. Повідомлення рішень щодо обробки результатів
- 7.11. Завершення спортивної кар'єри

Стаття 8. Право на справедливе слухання та оголошення рішень за результатами слухань

- 8.1. Неупереджені слухання
- 8.2. Слухання у зв'язку зі спортивним заходом
- 8.3. Відмова від слухань

8.4. Оголошення рішень

8.5. Єдине слухання в спортивному арбітражному суді

Стаття 9. Автоматичне анулювання індивідуальних результатів

Стаття 10. Санкції, що застосовуються до фізичних осіб

10.1. Анулювання результатів спортивного заходу, в ході якого мало місце порушення антидопінгового правила

10.2. Відсторонення за наявність, використання або спробу використання, або володіння забороненою речовиною або забороненим методом

10.3. Відсторонення за інші порушення антидопінгового правила

10.4. Відміна строку відсторонення у випадку відсутності вини або необережності

10.5. Скорочення строку відсторонення на підставі незначної вини або необережності

10.6. Відміна, скорочення або припинення строку відсторонення, або інших наслідків з підстав інших, ніж вина

10.7. Сукупність порушень

10.8. Анулювання результатів змагань, наступних за відбором проби або вчиненням порушення антидопінгового правила

10.9. Розподіл витрат спортивного арбітражного суду та вилучених призових коштів

10.10. Фінансові наслідки

10.11. Початок строку відсторонення

10.12. Статус у період відсторонення

10.13. Автоматичне оприлюднення санкції

Стаття 11. Наслідки для команд

11.1. Тестування в командних видах спорту

11.2. Наслідки для командних видів спорту

11.3. Право організатора спортивного заходу посилити наслідки для командних видів спорту

Стаття 12. Санкції, застосовувані до спортивних організацій

Стаття 13. Апеляції

13.1. Рішення, на які можуть подаватися апеляції

13.2. Апеляції з приводу рішень щодо порушень антидопінгового правила, наслідків, тимчасових відсторонень, визнання рішень та юрисдикції

13.3. Неспроможність антидопінгової організації ухвалити своєчасне рішення

13.4. Апеляція з приводу ДТВ

13.5. Повідомлення про рішення щодо апеляції

13.6 Апеляції на рішення, винесені відповідно до частини 3 і частини 4 кодексу

13.7 Апеляції на рішення про призупинення дії або відкликання акредитації лабораторії

Стаття 14. Конфіденційність і звітування

14.1. Інформація щодо несприятливих результатів аналізу, атипових результатів та інших можливих порушень антидопінгового правила

14.2. Повідомлення рішень щодо порушення антидопінгового правила і витребування матеріалів справи

14.3. Публічне оприлюднення

14.4. Статистичні звіти

14.5. Збір даних про допінг-контроль

14.6. Захист персональних даних

Стаття 15. Виконання і визнання рішень

Стаття 16. Допінг-контроль у тварин, що беруть участь у спортивних змаганнях

Стаття 17. Строк давності

Частина друга: Освіта і наукові дослідження

Стаття 18. Освіта

18.1. Головний принцип і основна мета

18.2. Програми і заходи

18.3. Кодекси професійної поведінки

18.4. Координація і співпраця

Стаття 19. Дослідження

19.1. Мета і завдання антидопінгового дослідження

19.2. Види дослідження

19.3. Координація досліджень і обмін результатами

19.4. Порядок проведення дослідження

19.5. Дослідження з використанням заборонених речовин і заборонених методів

19.6. Зловживання результатами

Частина третя: Ролі і відповідальність

Стаття 20. Додаткові ролі та відповідальність сторін-підписантів

20.1. Ролі і відповідальність міжнародного олімпійського комітету

20.2. Ролі і відповідальність міжнародного паралімпійського комітету

20.3. Ролі і відповідальність міжнародних федерацій

20.4. Ролі і відповідальність національних олімпійських і національних паролімпійських комітетів

20.5. Ролі і відповідальність національних антидопінгових організацій

20.6. Ролі і відповідальність організаторів великих спортивних заходів

20.7. Ролі і відповідальність вада

Стаття 21. Додаткові ролі і відповідальність спортсменів та інших осіб

21.1. Ролі і відповідальність спортсменів

21.2. Ролі і відповідальність допоміжного персоналу спортсменів

21.3. Ролі і відповідальність регіональних антидопінгових організацій

Стаття 22. Участь урядів

Частина четверта: Прийняття, відповідність, зміни та тлумачення

Стаття 23. Прийняття, відповідність та зміни

23.1. Прийняття кодексу

23.2. Імплементация кодексу

23.3. Імплементация антидопінгових програм

23.4. Відповідність кодексу

23.5. Моніторинг відповідності кодексу і конвенції ЮНЕСКО

23.6. Додаткові наслідки невідповідності кодексу для сторони-підписанта

23.7. Зміна кодексу

23.8. Відкликання прийняття кодексу

Стаття 24. Тлумачення кодексу

Стаття 25. Перехідні положення

25.1. Загальне застосування кодексу 2015

25.2. Відсутність зворотної дії, крім статей 10.7.5 та 17, та коли застосовується принцип „lex mitior”

25.3. Застосування щодо рішень, ухвалених до набуття чинності кодексу 2015

25.4. Сукупність порушень у випадку, коли перше порушення мало місце до 1 січня 2015 року

25.5. Додаткові поправки до кодексу

Додаток 1: Визначення 115 визначення

Додаток 2: Приклади застосування статті

Перша частина Кодексу встановлює спеціальні антидопінгові правила і принципи, яких мають дотримуватися організації, відповідальні за прийняття та виконання або реалізацію антидопінгових правил в рамках їх повноважень, наприклад, Міжнародний олімпійський комітет, Міжнародний паролімпійський комітет, міжнародні федерації, національні олімпійські комітети та

паралімпійські комітети, організатори великих спортивних заходів і національні антидопінгові організації. Всі ці організації надалі разом іменуватимуться антидопінговими організаціями.

Усі положення Кодексу обов'язкові й мають виконуватися кожною антидопінговою організацією, спортсменом або іншою особою. Водночас Кодекс не замінює і не віднімає необхідність ухвалення ґрунтовних антидопінгових правил кожною антидопінговою організацією. Деякі положення Кодексу мають бути включені у власні антидопінгові правила кожної антидопінгової організації без істотних змін, інші положення Кодексу встановлюють обов'язкові керівні принципи, що дозволяє гнучкість у формулюванні правил кожною антидопінговою організацією або встановлюють вимоги, обов'язкові для виконання кожною антидопінговою організацією без необхідності їх дублювання у власних антидопінгових правилах.

Антидопінгові правила, як і правила змагань, є спортивними правилами, за якими проводяться змагання. Спортсмени та інші особи приймають ці правила як умову участі в змаганнях і зобов'язані їх дотримуватися. Кожна сторона-підписант зобов'язана встановити правила і процедури для того, щоб усі спортсмени та інші особи, а також організації, які знаходяться під юрисдикцією сторони-підписанта, були поінформовані та погодилися дотримуватися чинних антидопінгових правил відповідних антидопінгових організацій. Кожна сторона-підписант має встановити правила і розробити процедури, які забезпечують отримання згоди спортсменів або інших осіб, а також організацій, що знаходяться під юрисдикцією сторони-підписанта, на поширення відомостей приватного характеру відповідно до вимог Кодексу. Всі зазначені особи та організації зобов'язані дотримуватися антидопінгових правил і виконувати їх, включаючи погодження із застосуванням санкцій за їх порушення спортсменами або іншими особами. Ці специфічні спортивні правила і процедури спрямовані на реалізацію уніфікованих та гармонізованих принципів боротьби з допінгом в спорті у всьому світі. Вони відрізняються за своєю природою від норм кримінального та цивільного законодавства. Вони не можуть бути предметом розгляду в рамках будь-яких національних вимог та правових стандартів, що застосовуються у кримінальному чи цивільному судочинстві, а також не можуть бути обмежені ними. При розгляді конкретних справ усі суди, третейські суди та інші органи повинні розуміти та визнавати особливий характер антидопінгових правил Кодексу, а також той факт, що ці правила являють собою узгоджену позицію більшості зацікавлених сторін у всьому світі, яка необхідна для захисту та забезпечення чесності спорту.

Ті статті Кодексу, які мають бути включені до правил кожною антидопінговою організацією без істотних змін, наведені в статті 23.2.2. Наприклад, для досягнення гармонізації дуже важливо, щоб сторони-підписанти ухвалювали свої рішення, виходячи з одного й того ж списку порушень антидопінгових правил, тягаря доказування, і щоб наслідки одних і тих самих порушень антидопінгових правил були однаковими. Ці правила мають бути однаковими незалежно від того, чи проводяться слухання

міжнародною федерацією, на національному рівні або в Спортивному арбітражному суді (САС).

Положення Кодексу, не викладені в статті 23.2.2, також є обов'язковими по суті, хоча від антидопінгових організацій не вимагають включати їх дослівно. Ці правила назагал підпадають під дві категорії:

- Перша – це ті положення, що передбачають вжиття антидопінговими організаціями певних заходів без необхідності дублювати ці положення у власних антидопінгових правилах цих антидопінгових організацій. Наприклад, кожна антидопінгова організація має планувати і здійснювати тестування відповідно до вимог статті 5, але немає потреби повторювати ці вказівки у власних правилах антидопінгової організації.

- Друга – це ті положення, що по суті є обов'язковими, але допускають гнучкість у реалізації принципів цього положення кожною антидопінговою організацією. Наприклад, для досягнення ефективної та гармонійної взаємодії не потрібно, щоб усі сторони-підписанти використовували одну-єдину форму обробки результатів і процесу слухання. Нині у міжнародних федерацій та інших національних органів існує багато різних, проте ефективних процесів обробки результатів і слухань. Кодекс не вимагає абсолютної уніфікації обробки результатів і процесу слухань, проте вимагає, щоб різні підходи сторін-підписантів відповідали принципам, прописаним у Кодексі.

Прийняття та застосування Всесвітнього антидопінгового кодексу сторонами-підписантами

Наступні організації є сторонами-підписантами та приймають Кодекс: ВАДА, Міжнародний олімпійський комітет, Міжнародні федерації, Міжнародний паралімпійський комітет, Національні олімпійські комітети, Національні паралімпійські комітети, Організатори великих спортивних заходів і Національні антидопінгові організації. Дані організації мають прийняти Кодекс через підписання декларації про прийняття Кодексу при схваленні їх відповідними керівними органами.

Кожна сторона-підписант при прийнятті Кодексу має окремо підписати один зі стандартних екземплярів форми декларації про прийняття Кодексу і відіслати її до ВАДА. Акт прийняття Кодексу повинен бути затверджений так як передбачено в статутних документах організації. Наприклад, міжнародною федерацією – на своєму конгресі, а ВАДА – на Раді засновників.

Інші спортивні організації, які не підпадають під юрисдикцію сторони-підписанта, також можуть стати стороною-підписантами, прийнявши Кодекс відповідно до запрошення ВАДА. Тим професійним лігам, які нині не перебувають під юрисдикцією будь-якого уряду або Міжнародної федерації, також буде запропоновано прийняти Кодекс.

Список усіх організацій, що прийняли Кодекс, публікується ВАДА.

Сторони-підписанти мають забезпечити виконання положень Кодексу за допомогою політики, що ними проводиться, ухваленням законів, правил і норм відповідно до своїх повноважень і сфери відповідальності.

Наступні статті в тій частині, яка реалізується антидопінговою організацією в рамках своєї антидопінгової діяльності, повинні бути запроваджені сторонами-підписантами, без значних змін, за винятком незначних змін в мові стосовно назви організації, виду спорту, номерів розділів і т.п.

- Стаття 1. Визначення допінгу
- Стаття 2. Порушення антидопінгових правил
- Стаття 3. Докази допінгу
- Стаття 4.2.2. Особливі речовини
- Стаття 4.3.3. Зміст забороненого списку за визначенням ВАДА
- Стаття 7.6. Завершення спортивної кар'єри
- Стаття 9. Автоматичне анулювання індивідуальних результатів
- Стаття 10. Санкції, що застосовуються до фізичних осіб
- Стаття 11. Наслідки для команд
- Стаття 13. Апеляції, за винятком 13.2.2, 13.6 і 13.7
- Стаття 15.1. Визнання рішень
- Стаття 17. Строк давності
- Стаття 24. Тлумачення Кодексу
- Додаток 1. Визначення

Забороняється вносити додаткові положення до правил, розроблених стороною-підписантом, якщо вони змінюють дію статей, перелічених в даній статті. Правила, що розроблені стороною-підписантом, повинні прямо визнавати примітки до Кодексу і надавати їм таку ж статус, який вони мають в Кодексі.

Ніщо в Кодексі не перешкоджає антидопінговій організації приймати і посилювати власні дисциплінарні правила щодо дій персоналу спортсмена, який пов'язаний з допінгом, але не є порушенням антидопінгових правил відповідно до Кодексу. Наприклад, Національні або Міжнародні федерації можуть відмовитися відновити ліцензію тренеру в разі численних порушень антидопінгових правил спортсменами, яких він тренує.

Для забезпечення виконання Кодексу сторони-підписанти мають намагатися впроваджувати моделі кращих практик, що рекомендовані ВАДА.

Сторони-підписанти повинні докладати достатніх зусиль для реалізації антидопінгових програм у всіх областях, що підпадають під дію Кодексу і Міжнародних стандартів.

Відповідність Кодексу контролюється ВАДА або іншою організацією, якщо це узгоджено з ВАДА. Відповідність антидопінгових програм повинна

контролюватися на основі критерію, визначеного виконавчим комітетом ВАДА. Відповідність положенням Конвенції ЮНЕСКО контролюватиметься, як це визначено Конференцією сторін Конвенції ЮНЕСКО за результатами консультацій з державами-учасниками і ВАДА. ВАДА консультуватиме уряди з питань імплементації Кодексу сторонами-підписантами, і консультуватиме сторони-підписанти з питань ратифікації, прийняття, затвердження або приєднання урядів до Конвенції ЮНЕСКО.

Для сприяння проведенню моніторингу кожна сторона-підписант, має надавати ВАДА інформацію про свою відповідність Кодексу на вимогу Ради засновників ВАДА, а також пояснювати причини невідповідності. Відмова сторони-підписанта надати на запит ВАДА інформацію про відповідність Кодексу відповідно до статті 23.5.2 або відмова сторони-підписанта надати інформацію у ВАДА відповідно з іншими статтями Кодексу може розглядатися як невідповідність Кодексу.

Всі доповіді ВАДА про відповідність Кодексу мають затверджуватися Радою засновників ВАДА. ВАДА має провести обговорення наявних проблем зі стороною-підписантом, перед ухваленням рішення про те, що сторона-підписант, не відповідає Кодексу. Будь-яка доповідь ВАДА з висновком про те, що сторона-підписант, не відповідає Кодексу, має бути затверджена Радою засновників ВАДА на зборах, що проводяться після того, як стороні-підписанту надана можливість письмово навести свої аргументи. На рішення Ради засновників ВАДА про те, що сторона-підписант не відповідає Кодексу, може бути подана апеляцію.

ВАДА має надавати звіти про відповідність Міжнародному олімпійському комітету, Міжнародному паралімпійському комітету, Міжнародним федераціям і Організаторам великих спортивних заходів. Дана інформація також має бути доступною для громадськості.

ВАДА має розглядати пояснення з приводу невідповідності Кодексу та у виняткових випадках може рекомендувати МОК, Міжнародному паралімпійському комітету, Міжнародним федераціям і Організаторам великих спортивних заходів тимчасове звільнення від відповідальності за невідповідність Кодексу.

ВАДА визнає, що серед сторін-підписантів і урядів будуть значні розбіжності в антидопінговому досвіді, ресурсах та юридичному контексті проведення антидопінгової діяльності. ВАДА братиме до уваги ці розбіжності при розгляді питання про відповідність організації Кодексу.

Невідповідність Кодексу будь-якої зі сторін-підписантів, може призвести до інших наслідків, крім анулювання права подавати заявку на проведення спортивних заходів. Це може бути вилучення офісів і посад у межах ВАДА; відхилення або відмова від розгляду будь-якої кандидатури на проведення Міжнародного спортивного заходу; символічні наслідки та інші наслідки згідно з Олімпійською хартією.

ВАДА несе відповідальність за розвиток і вдосконалення Кодексу. Спортсмени, інші зацікавлені сторони і уряди мають запрошуватися до участі в цьому процесі. ВАДА має ініціювати внесення запропонованих поправок до тексту Кодексу, забезпечити проведення консультацій з отримуваних рекомендацій і відповідати на них, а також сприяти обміну думками і зворотному зв'язку між спортсменами, іншими зацікавленими сторонами і урядами для обговорення поправок, що рекомендуються.

Поправки до Кодексу після відповідних консультацій мають бути схвалені двома третинами Ради засновників ВАДА, включно більшість від частини Ради, що представляє уряди, так і від тієї частини, яка представляє олімпійський рух, що має право голосу. Поправки мають набувати чинності через три місяці після їх ухвалення, якщо не передбачено інше.

Сторони-підписанти мають змінити свої правила, щоб впровадити Кодекс 2015 р. до 1 січня 2015 р. або раніше, щоб вони набули чинності з 1 січня 2015 р. Сторони-підписанти мають ввести в дію будь-яку поправку до Кодексу, яка буде затверджена у подальшому, протягом одного року з моменту її затвердження Радою засновників ВАДА.

Сторони-підписанти можуть відкликати свою декларацію прийняти Кодекс, письмово повідомивши ВАДА про свій намір за 6 місяців до відкликання.

Офіційний текст Кодексу затверджується ВАДА і публікується англійською і французькою мовами. У разі будь-яких розбіжностей між англійською і французькою версіями переважатиме версія англійською мовою.

Кодекс повинен тлумачитися як незалежний і автономний текст, без посилань на існуючі закони і норми, прийняті сторонами-підписантами або їх урядами.

Застосування Кодексу-2015 у повному обсязі має розпочатися з 1 січня 2015 р. (так звана «Дата набуття чинності»).

У тих випадках, коли остаточне рішення про порушення антидопінгового правила було винесено до дати набуття чинності Кодексу, а спортсмен або інша особа продовжують відбувати відсторонення з дати набуття чинності Кодексу, вони можуть звернутися до антидопінгової організації, відповідальної за обробку результатів у зв'язку з антидопінговим порушенням, з проханням розглянути питання про скорочення періоду відсторонення на основі Кодексу-2015. Таке звернення має бути зроблене до закінчення періоду відсторонення. На рішення, ухвалене антидопінговою організацією, може бути подано апеляцію згідно зі статтею

Кодекс 2015 року не повинен застосовуватися до тих випадків порушення антидопінгового правила, коли остаточне рішення щодо порушення антидопінгових правил було винесено, а строк відсторонення закінчився.

З метою визначення строку відсторонення по другому порушенню, відповідно до статті 10.7.1, коли санкція за перше порушення була визначена на основі правил, що передували Кодексу 2015 року, повинен застосовуватися строк відсторонення, який би підлягав застосуванню при розгляді першого порушення за правилами, передбаченими Кодексом 2015 року.

Рекомендована література

Основна:

1. Антидопінгові правила Національного антидопінгового центру. – Київ, 2016. – 96 с.
2. Всесвітній антидопінговий кодекс. – Київ, 2015. – 133 с.
3. Башкін І. М. Характеристика субстанцій, що входять до міжнародного стандарту ВАДА «Заборонений список» / Башкін І. М., Корж В. П., Курліщук І. М. – Київ, 2008. – 187 с.
4. Заборонений список 2017. Міжнародний стандарт. Всесвітнє антидопінгове агентство. – Монреаль, 2017. – 20 с.
5. Заборонений список 2018. Міжнародний стандарт. Всесвітнє антидопінгове агентство. – Монреаль, 2018. – 15 с.
6. Платонов В. Н. Допинг в спорте и проблемы фармакологического обеспечения подготовки спортсменов / Платонов В. Н., Олейник С. А., Гунина Л. М. – Москва, 2010. – 309 с.
7. Фармакология спорта / Горчакова Н. А., Гудивок Я. С., Гунина Л. М., Платонов В. Н. [и др.]. – Киев : Олимпийская литература, 2010. – 640 с.
8. Кулиненко О. С. Фармакология спорта. – Москва : Советский спорт, 2001. – 199 с.
9. Оцінювання психофізіологічних станів у спорті : монографія / Георгій Коробейніков, Євген Приступа, Леся Коробейнікова, Юрій Бріскін. – Львів : ЛДУФК, 2013. – 311 с. – ISBN 978-966-2328-59-2.

Допоміжна:

1. Бріскін Ю. А. Адаптивный спорт / Ю. А. Бріскін, С. П. Евсеев, А. В. Передерий. – Москва : Советский спорт, 2010. – 316 с. – ISBN 978-5-9718-0460-4.
2. Бріскін Ю. Спорт інвалідів : [підр. для студ. ВНЗ фіз. виховання і спорту] / Юрій Бріскін. – Київ : Олімпійська література, 2006. – 263 с. – ISBN 966-7133-79-6.
3. Briskin Y. Indicators of special training of highly skilled archers in pre mesocycle / Yuriy Briskin, Maryan Pityn, Sergey Antonov // Journal of Physical Education and Sport. – 2011 – Vol. 11, art 51. – P. 336–341.
4. Бріскін Ю. А. Структура и содержание теоретической подготовки фехтовальщиков / Бріскін Ю. А., Питьин М. П., Задорожная О. Р. // Физическое воспитание студентов. – 2013. – № 4. – С. 10–14.
5. Бріскін Ю. Освіченість фехтувальників з теорії обраного виду спорту та олімпізму на різних етапах багаторічної підготовки / Бріскін Юрій, Питьин

Мар'ян, Задорожна Ольга // Теорія та методика фізичного виховання. – 2012. – № 5. – С. 3–7.

6. Задорожна О. Особливості використання засобів відновлення та стимулювання працездатності у фехтуванні / Задорожна О.Р., Хіменес Х. Р., Палатний А. Л. // Науковий часопис Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2018. – № 2(96). – С. 35–39.

7. Задорожна О. Р. Характеристика теоретичної підготовленості фехтувальників на етапі попередньої базової підготовки / Задорожна О. Р. // Вісник Чернігів.нац. пед. ун-ту ім. Т. Г. Шевченка. – Чернігів, 2013. – № 112,. 4. – С. 119–123.

8. Спортивная фармакология и диетология / под ред. Олейника С.А., Гуниной Л. М. – Москва ; Санкт-Петербург, 2008. – 250 с.

9. Платонов В. Н. Допинг в олимпийском спорте: история, состояние, перспективы. Допинг и эргогенные средства в спорте / В. Н. Платонов. – Киев : Олимпийская литература, 2003. – с. 9–49.

10. Приступа Е. Н. Решение проблем современной молодежи средствами олимпийского образования / Приступа Е. Н., Брискин Ю. А., Питын М. П. // Sportul Olimpic și sportul pentru toți : materialele Congresului Șt. Intern. – Chișinău, 2011. – Vol. I. – P. 148–151.

11. Пуцев А. И. Методические рекомендации здоровья спортсменов и антидопинговый контроль. – Киев, 2000. – 35 с.

Інформаційні ресурси інтернет:

- Мультимедійне забезпечення лекцій, демонстрація відеороликів з Ігор Олімпіад та Зимових Олімпійських ігор.
- Національний Олімпійський комітет [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.noc-ukr.org/>
- Міжнародний Олімпійський комітет [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.olympic.org/>
- Освітній портал „Веспо” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.vespo.com.ua
- Всесвітня антидопінгова агенція [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.wada-ama.org/>
- Національний антидопінговий центр [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nadc.org.ua/>